

Szlaki nadziei. Odyseja wolności

<https://szlakinadziei.ipn.gov.pl/sn/wystawy/miejsca/125536,San-Marino.html>
10.06.2026, 09:52

SAN MARINO

SAN MARINO ZNAJDUJE SIĘ W
POŁOWIE DROGI MIĘDZY
ANKONĄ, A BOLONIĄ O
KTÓRE POLACY TOCZYLI
CIĘŻKIE WALKI W 1944 I 1945
ROKU.

SAN MARINO

[Następny](#)

[Powrót](#)

Miejsca

San Marino znajduje się w połowie drogi między Ankoną, a Bolonią o które Polacy toczyli ciężkie walki w 1944 i 1945 roku.

Podczas wernisażu zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr hab. Karol Polejowski przybliżył historię 2 Korpusu Polskiego, którego żołnierze wyzwolali liczne włoskie miasta spod niemieckiej okupacji. Podkreślił również, że zachowanie prawdy o przeszłości i upowszechnianie wiedzy historycznej jest naszym wspólnym obowiązkiem:

- Państwa obecność stanowi żywe świadectwo pamięci. Jest także wezwaniem dla wszystkich pokoleń, obecnych i przyszłych, aby koszmar wojny światowej nigdy nie wydarzył się ponownie. Wystawa, którą dziś Państwo zobaczą, dotyka właśnie tego tematu.

San Marino znajduje się w połowie drogi między Ankoną, a Bolonią o które Polacy toczyli ciężkie walki w 1944 i 1945 r. Republika pozostawała podczas II wojny światowej neutralna, ale nie ominęły jej działania wojenne. Bitwa o San Marino rozegrała się w dniach 17-20 września 1944 roku w której siły alianckie (głównie brytyjskie i indyjskie) wyparły niemieckie oddziały okupujące republikę. Działania te były częścią ofensywy prowadzonej przez aliantów mającej na celu zepchnięcie wroga na Linie Gotów.

Żołnierze 2. Korpusu Polskiego pod dowództwem gen. Władysława Andersa brali udział w walkach w regionie Marche, bezpośrednio sąsiadującym z San Marino.

San Marino znajduje się w połowie drogi między Ankoną a Bolonią, o które Polacy toczyli ciężkie walki w 1944 i 1945 r. Republika pozostawała podczas II wojny światowej neutralna, ale nie ominęły jej działania wojenne. Bitwa o San Marino rozegrała się w dniach 17-20 września 1944 roku, w której siły alianckie (głównie brytyjskie i indyjskie) wyparły niemieckie oddziały okupujące republikę. Działania te były częścią ofensywy prowadzonej przez aliantów, mającej na celu zepchnięcie wroga na Linie Gotów.

Żołnierze 2. Korpusu Polskiego pod dowództwem gen. Władysława Andersa brali udział w walkach w regionie Marche, bezpośrednio sąsiadującym z San Marino. Marche znajduje się w środkowych Włoszech. Ciągnie się na południowy wschód od San Marino nad Adriatykiem na długości 160 km. Walki o Monte della Crescia (tzw. „Góra Stalowa”) miały kluczowe znaczenie podczas bitwy o Ankonę (lipiec 1944 r.), będąc najsilniejszym punktem oporu niemieckiej 71. i 278. Dywizji Piechoty. Wzgórze to zostało zdobyte przez 2. Korpus Polski, co otworzyło drogę

do wyzwolenia Ankony i dalszych działań pod San Marino.

Wyzwolenie Forli (ok. 70 km od San Marino na północny wschód) w regionie Emilia-Romania nastąpiło w listopadzie 1944 roku przy znaczącym udziale 2. Korpusu Polskiego. Pamięć w tym włoskim mieście jest bardzo żywa. W 2025 r. w kościele San Merciuurale, gdzie znajduje się tablica upamiętniająca wyzwolenie miasta, gościła wystawa „Szlaki Nadziei. Odyseja Wolności”.

W wydarzeniu uczestniczyli m.in. minister edukacji San Marino Teodoro Lonfernini, konsul honorowa RP Chiara Maria Consorti, a także dyrektor Biura Badań Historycznych IPN dr Sebastian Pilarski oraz zastępca dyrektora Biura Współpracy Międzynarodowej IPN dr Mateusz Marek.

Włochy w wojnie

Od 1922 r. Włochy były rządzone przez faszystowski rząd Benito Mussoliniego, który zdobył władzę w wyniku zamachu stanu. W drugiej połowie lat trzydziestych Mussolini wyraźnie dążył do dominacji w Afryce Północnej i w basenie Morza Śródziemnego, podpisywał przy tym liczne umowy z III Rzeszą o współpracy i przzymierzu. W 1940 r. mimo sporej przewagi liczebnej włoski atak na południową Francję czy Grecję nie przyniósł sukcesów. Klęska w Afryce Północnej oraz inwazja aliantów na Sycylię doprowadziły do upadku dyktatury Mussoliniego. Większość terytorium kraju została zajęta przez wojska niemieckie. 13 października 1943 r. nowy rząd Królestwa Włoch wypowiedział wojnę III Rzeszy i Japonii, stając się w ten sposób członkiem koalicji antyfaszystowskiej.

Lawina

Inwazja aliantów na Włochy rozpoczęła się 10 lipca 1943 r. lądowaniem na Sycylii.

Desant państw sprzymierzonych na Półwysep Apeniński odbył się we wrześniu tego samego roku w trzech miejscach: w okolicach miasta Salerno (na południe od Neapolu), od strony morza w pobliżu miasta Tarent oraz w Kalabrii w rejonie Reggio di Calabria.

W operacji o kryptonimie Avalanche (Lawina) bezpośrednio brały udział polskie okręty: ORP „Piorun”, ORP „Ślązak”, ORP „Krakowiak” i podwodny ORP „Dzik” oraz statki MS „Batory”, MS „Sobieski”, SS „Kościuszko”, SS „Narvik” transportujące żołnierzy, uzbrojenie i sprzęt.

Transporty 2. Korpusu Polskiego razem z brytyjskimi oddziałami przybywały do Włoch z Egiptu od końca grudnia 1943 r. do początku maja 1944 r. i lądowały w Tarentie i Neapolu.

Brindisi

Z lotniska Campo Cassale w ramach operacji specjalnych startowały samoloty bombowe (Handley Page Halifax i Consolidated B-24 Liberator) zaopatrujące powstanie warszawskie, a także oddziały Armii Krajowej w broń, amunicję i środki opatrunkowe. Po przekształceniu dywizjonu 301. w 1586. Eskadrę Specjalnego Przeznaczenia jednostka stacjonowała we Włoszech do kwietnia 1945 r. Od 4 sierpnia do 14 września 1944 r. wykonała 97 lotów ze zrzutami dla walczącej Warszawy, straciła 16 samolotów, 112 lotników poległo. Zaledwie dwie załogi bohaterkiej eskadry przeżyły tamten czas.

W Ostuni koło Brindisi gen. Leopold Okulicki stworzył bazę szkoleniową dla ochotników zwerbowanych na Bliskim Wschodzie - tam cichociemni przygotowywali się do lotów do Polski. Specjalnie wyszkoleni do tajnych misji oficerowie wspierali na okupowanym terenie żołnierzy Armii Krajowej. Z Brindisi 21 maja 1944 r. w ramach operacji Weller 29 wyleciał jako cichociemny płk. Leopold Okulicki - ostatni dowódca Armii Krajowej.

Droga do Rzymu jest zamknięta

Wzdłuż rzek: Garigliano, Rapido, Sangro na długości 130 km rozciągała się niemiecka linia obrony zwana linią Gustawa. Wzgórze Cassino wznosi się nad doliną rzeki Liri, między Rzymem i Neapolem. Strategiczne położenie przy ważnym trakcie sprawiało, że wybudowany na nim klasztor benedyktynów Niemcy włączyli w swój system obronny. Alianci od stycznia 1944 r. próbowali zdobyć wzgórze, każde kolejne natarcie kończyło się niepowodzeniem. Desant pod Anzio (za niemiecką linią obrony) też nie przyniósł spodziewanych rezultatów.

15 lutego 1944 r. klasztor na Monte Cassino został zbombardowany, a Niemcy wykorzystali ruiny do dalszej obrony. Na początku maja 1944 r. rozpoczęło się czwarte natarcie na wzgórze. Główną siłę stanowił 2. Korpus Polski.

Decydujące uderzenie

Niemieckie pozycje pod Monte Cassino składały się z dwóch pierścieni obronnych połączonych na kształt cyfry osiem. Atak sił alianckich rozpoczął się 12 maja 1944 r. Żołnierze szli do nocnego ataku w zaminowanym, niemal nieosłoniętym terenie, pełnym zasieków i przeszkód, pod niemieckim ostrzałem prowadzonym z bunkrów, stanowisk artylerii i moździerzy, których nie był w stanie zniszczyć godzinny ostrzał ponad 1000 dział alianckich. Dopiero drugi atak przyniósł przełom i zdobyto oraz utrzymano wzgórze „Widmo”, Colle San Angelo (593), „Monte Castellone” i „Massa Albaneta”. 17 maja, pod koniec dnia, Polacy przełamali północny skraj pierścienia obronnego. Zdobywano bunkier po bunkrze i odpierano kontrataki niemieckie.

Dzięki skoordynowanym działaniom wszystkich sił alianckich pod Cassino Niemcy, obawiając się okrążenia, w klasztorze zaczęli odwrót. Nad ranem 18 maja patrol 12. Pułku Ułanów Podolskich pod dowództwem ppor. Kazimierza Gurbiela wkroczył do ruin klasztoru.

Duch

Bolesław Bronisław Duch (ur. 15 listopada 1896 r. w Borszczowie) - generał dywizji Wojska Polskiego. Całe swoje życie związał z wojskiem i służbą dla Polski. W młodości kierował się harcerskimi wartościami - jak honor, prawda i oddanie dla ojczyzny. W wieku 18 lat wstąpił do Legionów Polskich. Rosyjska wojna domowa 1918 r. rzuciła go na daleką Północ, w okolicach Murmańska walczył z bolszewikami w szeregach oddziałów polskich. Został ewakuowany i przez Edynburg powrócił do Polski. Wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej i w Bitwie Warszawskiej 1920 r.

We wrześniu 1939 r. dowodził dywizją piechoty w składzie Armii „Lublin”. Uniknął niewoli i przedostał się do Francji. Jego brat Ludwik był komisarzem Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej. W 1940 r. został zamordowany przez

NKWD w lesie katyńskim. Wobec rozmów francusko-niemieckich o kapitulacji gen. Duch wydał rozkaz o rozwiązaniu 1. Dywizji Grenadierów i przedzieraniu się małymi grupami do Wielkiej Brytanii.

Na polecenie Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego w 1941 r. wyruszył do Kanady z misją organizacji ośrodków rekrutacyjnych do Wojska Polskiego. W lipcu 1943 r. został skierowany do Palestyny, gdzie objął dowództwo 3. Dywizji Strzelców Karpackich, którą dowodził aż do zakończenia walk i rozformowania 2. Korpusu Polskiego w 1947 r.

Po wojnie został w Londynie, gdzie zmarł 9 października 1980 r. Urna z jego prochami została pochowana na polskim cmentarzu wojennym pod Monte Cassino.

Domek Doktora

W czasie bitwy o Monte Cassino, Batalionowy Punkt Opatunkowy 3. Dywizji Strzelców Karpackich wysunięty na pierwszą linię stanowisk u podnóża Góry Ofiarnej (wzgórze 593) mieścił się w niepozornym domku położonym na grzbiecie tzw. Głowy Węża w bliskiej styczności wzgórza 593, mającego kluczowe znaczenia dla powiązanego systemu obrony niemieckiej w masywie górskim Monte Cassino - Monte Cairo. Przez dwa tygodnie boju 3. Dywizji Strzelców Karpackich kamienne mury domku widziały wiele. Zapisał się w nich ból rannych i walczących o życie żołnierzy polskich.

Piedimonte San Germano

Po przełamaniu obrony niemieckiej na linii Gustawa w rejonie Monte Cassino oddziały polskie przystąpiły do ataku w okolicy miejscowości Piedimonte San Germano, położonej na północny zachód od wzgórza klasztornego. Miejscowość stanowiła część dodatkowej obrony niemieckiej zwanej liną Hitlera - od Monte Cairo przez Piedimonte, Pontecorvo, San Olivia do Terracina.

Polacy wykonali w dniach 20-22 maja 1944 r. trzy uderzenia na pozycje niemieckie. Nie udało się jednak przełamać linii wroga, osiągnięto jedynie lokalne sukcesy. W nocy z 24 na 25 maja zagrożeni oskrzydleniem Niemcy rozpoczęli odwrót. Opuszczone Piedimonte san Germano zostało zajęte przez wojska polskie rankiem 25 maja.

Linia Gotów

Po bitwie pod Monte Cassino i wkroczeniu aliantów do Rzymu wojska sprzymierzone skierowały się na północ Włoch, gdzie Niemcy zbudowali linię fortyfikacyjną osłaniającą dolinę rzeki Pad. Na długości 320 km i głębokość 30 km (od Pesaro nad Morzem Adriatyckim do Massy nad Morzem Liguryjskim) rozlokowano schrony bojowe dla artylerii i karabinów maszynowych, pola minowe i zasieki.

Zadaniem 2. Korpusu Polskiego było zdobycie Ankony. Port pozwoliłby Aliantom skrócić linie zaopatrzeniowe dla wojsk walczących w północnych Włoszech.

2. Korpus Polski od 15 czerwca 1944 r. rozpoczął działania nad Adriatykiem. Dywizje niemieckie stawiały opór na kolejnych pozycjach, wykorzystując przepływające rzeki. Na początku lipca 1944 r. Polacy zdobyli Loreto, Recanati, Osimo, Castelfidardo i wzgórze San Pietro oraz podeszli pod Ankone.

Ankona

17 lipca 1944 r. o 6.00 rano ruszyło natarcie na Ankone – poprzedzone było atakami artyleryjskimi. Na przedpolach miasta gen. Władysław Anders postanowił wykonać główne uderzenie siłami 5. Kresowej Dywizji Piechoty, której powierzono zadanie opanowania wzgórz w rejonie Paterniano – Monte della Crescia – Monte Tarto. W pasie nadmorskim jednostki wroga miała wiązać walką 3. Dywizja Strzelców Karpackich. Z rejonu Offagna Niemcy wyprowadzali kontrataki. Uderzenia nieprzyjaciela odparto i opanowano miejscowość. Oddziałom polskiej piechoty udało się obejść pozycje niemieckie i wyjść na tyły wroga. 18 lipca Polacy wkroczyli do miasta.

Poległych i zmarłych wskutek odniesionych ran polskich żołnierzy pochowano na cmentarzu w Loreto.

Loreto

Podczas walk o Ankone lotnictwo niemieckie prowadziło nocami bombardowania głównie terenu nadmorskiego. 6 lipca 1944 r. jedna z bomb uszkodziła kopułę bazyliki Santa Casa di Loreto, ale nie przebiła się do środka kościoła. Wybuchł pożar. Bazylikę ugasili żołnierze 3. Dywizji Strzelców Karpackich. W czasie akcji żaden z polskich żołnierzy nie zginął i nie został ranny. U stóp bazyliki znajduje się polski cmentarz, na którym pochowano żołnierzy 2. Korpusu Polskiego.

„Miał dwadzieścia lat. Do dziś łudziłem się, że to nieprawda.

Nikogo tak w życiu nie kochałem, jak jego”

- generał Leopold Okulicki o śmierci swojego jedyne go syna Zbigniewa, grudzień 1944 r.

„Oddali ducha Bogu, ciała ziemi włoskiej, a serca Polsce”

- inskrypcja na polskim cmentarzu w Loreto.

Via Emilia

Celem działań w Apeninie Emiliańskim było wsparcie z trudem przedzierających się z Rimini w kierunku na Bolonię wojsk sprzymierzonych. Walki toczyły się w ciężkim, niemal bezdrożnym terenie górskim, w niesprzyjających warunkach atmosferycznych. Jediną drogą na Nizinie Padańskiej nadającą się do ruchu pojazdów mechanicznych, pociętą jednak rzekami i kanałami, była Via Emilia.

5. Kresowa Dywizja Piechoty prowadziła działania w rejonie Piero di Bagno i atakowała w kierunku północnym. Jej 5. Wileńska Brygada Piechoty zdobyła Santa Sofia, a 6. Lwowska Brygada Piechoty opanowała Predappio i Monte Grosso w prowincji Forli-Cesena. Pod koniec listopada do pierwszego rzutu weszła 3. Dywizja Strzelców Karpackich. Jej brygady zdobyły szereg miejscowości na zachód od Brisighella i na południowym brzegu rzeki Senio. Na tej rubieży front zatrzymał się do wiosny 1945 r.

Bitwa o Bolonię

9 kwietnia 1945 r. 3. Dywizja Strzelców Karpackich rozpoczęła forsowanie rzeki Senio. Sukcesy oddziałów polskich i brytyjskich walczących w ramach 8. Armii od wschodu i amerykańskiej 5 Armii od południa zmusiły Niemców do odwrotu. 2. Korpus przeszedł do działań pościgowych. Na kierunku pomocniczym działało zgrupowanie „Rud” pod dowództwem gen. Klemensa Rudnickiego. W składzie tej jednostki walczyła 3. Brygada Strzelców Karpackich i 4. Wołyńska Brygada Piechoty. Prowadząc pościg szosą nr 9, zgrupowanie odcięło niemieckie pozycje rozmieszczone w górach i 17 kwietnia zdobyło Castel San Pietro. 20 kwietnia oddziały korpusu sforsowały rzeki Gaiana i Idice. 21 kwietnia o 6.05 9. Batalion Strzelców Karpackich wkroczył jako pierwszy do Bolonii i zawiesił nad miastem polską flagę.

Świerk i Lew

Nie słowami, bo usta milczały;

Odpowiedź naszą pisaliśmy krwią

I jak huragan skruszyliśmy skały,

I powinność spełniliśmy swą!

Dzisiaj nie ma między nami już różnicy,

Dziś złączyła nas przelana wspólnie krew.

Leży rotmistrz spod Tobruku,

Obok kapral z Buzułuku,

Leżą ramię przy ramieniu Świerk i Lew.

Zbigniew Krukowski, *Marsz 2. Korpusu*

Symbolem polskiej 3. Dywizji Strzelców Karpackich, której żołnierze walczyli na Monte Cassino i pod Tobrukiem był świerk; lew to symbol 6. Lwowskiej Dywizji Piechoty tworzonej w 1941 r. w ZSRS. 2. Korpus Polski ponownie złączył Polaków, których los po 1939 r. rzucił w różne strony. Prowadziła ich nadzieja na odzyskanie swojego domu i wolności dla ojczyzny.

„Ataman”

Aleksander Ihnatowicz-Świat (ur. 13 maja 1903 w Nowogrodzie Wielkim) - inżynier, major Wojska Polskiego i Armii Brytyjskiej, instruktor broni na kursach walki konspiracyjnej dla spadochroniarzy Akcji Kontynentalnej i Cichociemnych, czterokrotnie wykonywał skoki bojowe za linię wroga, co stanowi rekord wśród polskich spadochroniarzy z okresu II wojny światowej. 19 września 1939 r.

przekroczył granicę polsko-węgierską na Przełęczy Tatarskiej i został internowany. Po ucieczce z obozu jenieckiego przedostał się do Francji, a potem do Wielkiej Brytanii.

Podczas kursów dywersyjno-strzeleckich nazywano go „atamanem” z uwagi na jego doskonale umiejętności strzeleckie i znajomość różnych rodzajów broni. Jako spadochroniarz brał udział w misjach w Jugosławii i w północnych Włoszech. Zrzucony w 1944 r. w rejonie Zlatiboru w Serbii, zdobył 2 egzemplarze nowatorskiego niemieckiego karabinu maszynowego FG42 opracowanego dla spadochroniarzy. We Włoszech szkolił grupy partyzanckie w zakresie posługiwania się bronią i materiałami wybuchowymi. W dolinie Aosty wysadził wraz z pirotechnikiem 7 czołgów tygrys.

Za zgodą polskiego Ministerstwa Obrony wstąpił do brytyjskiej armii, gdzie przygotowywał zespoły alianckich agentów do zdobywania uzbrojenia niemieckiego i szkolił włoskich komandosów.

Po wojnie pracował jako starszy specjalista w brytyjskim Ministerstwie Zaopatrzenia - Zakładzie Projektowania Uzbrojenia. Później pełnił służbę jako inspektor broni (Inspector of Weapons under C.I.A as British Serving Officer) w Rawalpindi (obecnie Pakistan). Zmarł 28 lutego 1991 r. w Londynie.

Pożegnanie z Italią

Po zakończeniu wojny 2. Korpus Polski początkowo został rozmieszczony pomiędzy Bolonią, Rimini a Imolą, jednak wkrótce oddziały i jednostki były na terenie całego Półwyspu Apenińskiego. Żołnierzy, którzy zadeklarowali powrót do kraju, skierowano do obozów repatriacyjnych w Cervinara i Paolisi koło Neapolu (około 5,5 tys. żołnierzy) i w San Domenico (około 800). Obozy pozostawały pod opieką władz brytyjskich, które organizowały transporty do Polski, które kierowano koleją przez Mediolan, Brenner, Pilzno, Pragę do Zebrydowic lub drogą morską z Neapolu do Gdańska.

Powracających do kraju, rządzonego przez komunistów, czekały represje i inwigilacja. Nie traktowano ich jak bohaterów, a jako wrogów nowego komunistycznego systemu.

Otwarcie wystawy San Marino (fot 2 AIPN)

Otwarcie wystawy San Marino (fot 3 AIPN)

Otwarcie wystawy San Marino (fot 4 AIPN)

Otwarcie wystawy San Marino

Otwarcie wystawy San Marino

Otwarcie wystawy San Marino

(fot. 5 AIPN)

(fot. 6 AIPN)

(fot. AIPN)

Postacie
Wystawy

>

Władysław Albert Anders

(1892-1970)

Generał dywizji Polskich Sił Zbrojnych, dowódca Armii Polskiej w ZSRS oraz 2 Korpusu Polskiego. Naczelnny Wódz Polskich Sił Zbrojnych.

BARETO

[Więcej postaci](#)

[Powiązane wystawy](#)

PARMA

WŁOCHY

[Więcej wystaw](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)